

УДК 378.0:377.0:34:69

СТРУКТУРА КУРСУ «РОЗВИТОК ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ»

*Денис Натеса,
аспірант відділу змісту і технологій
професійної освіти Інституту професійної
освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0009-0001-1744-3209>
e-mail: study.natesa@gmail.com*

Анотація. У статті представлено структуру курсу з розвитку правової компетентності педагогів професійного навчання закладів професійної освіти будівельної галузі. Обґрунтовано систему змісту, форм, методів і засобів навчання для формування в педагогів здатності орієнтування в нормативно-правовому забезпеченні фахової діяльності, застосування правових норм у професійно-педагогічній практиці й забезпечення правової культури освітнього процесу. Запропоновано зразки використання проектних технологій, круглого столу й інтерактивної панельної дискусії для розвитку правової компетентності педагогів професійного навчання.

Ключові слова: педагог професійного навчання, правова компетентність, розвиток, методика.

COURSE STRUCTURE «DEVELOPMENT OF LEGAL COMPETENCE OF VOCATIONAL EDUCATION TEACHERS OF VOCATIONAL EDUCATION INSTITUTIONS IN THE CONSTRUCTION INDUSTRY»

*Denys Natesa,
Postgraduate Student, Department of Content and
Technologies of Vocational Education of the
Institute of Vocational Education of the
NAES of Ukraine*

Abstract. The article presents the structure of a course on the development of legal competence of vocational education teachers of vocational education institutions in the construction industry. The system of

content, forms, methods and means of training is substantiated for the formation of teachers' ability to navigate in the regulatory and legal support of professional activities, the application of legal norms in professional and pedagogical practice and ensuring the legal culture of the educational process. Examples of the use of project technologies, a round table and an interactive panel discussion for the development of the legal competence of teachers of vocational education are proposed.

Key words: vocational training teacher, legal competence, development, methodology.

В умовах нинішніх трансформаційних процесів у професійній освіті України, спричинені інтегруванням у європейський освітній простір, реформуванням законодавчої бази й зростанням якості підготовки кваліфікованих робітників, активізується проблема розвитку правової компетентності педагогів професійного навчання (Radkevych et al., 2023). Викладачі «мають проблеми в розумінні освітнього права, правового статусу суб'єктів правовідносин і суб'єктів освітніх відносин, а також щодо реалізації навичок практичного застосування правових знань і професійно-правових умінь» (Натеса, 2024, с. 115). Актуальність цієї розвідки в необхідності розробки й імплементації курсу з розвитку правової компетентності педагогів професійного навчання закладів професійної освіти будівельної галузі в післядипломній освіті для підвищення результативності їхньої фахової діяльності та забезпечення ефективності навчально-пізнавальної практики. Значущими в нашій роботі є напрацювання Т. Герлянд, І. Дрозіч, А. Каленського та О. Лапи комплексу освітніх кейсів з охорони довкілля та ресурсозбереження в повоєнній аграрній галузі (Герлянд та ін., 2024). Не менш важливою є праця колективу авторів (N.Kulalaieva, T.Gerliand, A.Kalenskyi, H.Romanova, V.Miroshnichenko) щодо використання проєктних технологій у професійно-технічних закладах освіти (Kulalaieva et al., 2020). Дуальна форма навчання є усунення основних недоліків традиційних форм і методів підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, подолання розриву між теорією та практикою, освітою та виробництвом, а також підвищення якості підготовки кваліфікованих кадрів з урахуванням вимог роботодавців у рамках нових організаційно-різних форм навчання (Kalenskyi et al., 2023).

В означеному процесі найефективнішою формою навчання вважаємо модульний підхід, який дозволяє педагогам поступово, але

глибоко опанувати правові аспекти освітньої діяльності. Саме його використано нами під час реалізації спецкурсу «Розвиток правової компетентності педагогів професійного навчання закладів професійної освіти будівельної галузі», котрий складається з 5 модулів.

Курс розпочинається вивченням правової бази професійної освіти та будівельної галузі, зокрема деталізовані основи правового регулювання у сфері освіти й конституційні засади права на освіту; роль держави у забезпеченні якості освіти. Увагу приділено нормативно-правовій базі будівельної галузі й законодавству про будівництво, будівельні норми і стандарти. Важливим вважаємо дослідження питання інтеграції нормативних систем, а саме: освіти і будівництва, а також здійснення аналізу взаємодії законодавства про освіту й будівництво, практичні аспекти застосування нормативних актів в освітньому процесі. Під час вступного модуля значущим було проведення лекцій та виконання педагогами завдань на саморефлексію, зокрема ставилося завдання підготовки короткого аналізу одного з ключових нормативних актів, що регулюють право на освіту, з акцентом на роль держави в забезпеченні якості освіти; аналогічно аналізу одного з нормативних актів (будівельних норм чи стандартів) щодо його практичного застосування в будівництві. Означений лекційний блок передбачав розроблення короткої аналітичної записки або есе, присвячених практичним аспектам інтеграції нормативних систем в освітньому процесі закладу професійної освіти будівельної галузі та пропонування конкретних заходів для підвищення ефективності використання законодавства в цій сфері.

У процесі виконання наведених завдань було застосовано такі методи, як-от: документальний аналіз; історичний огляд і соціально-правовий аналіз; метод SWOT-аналізу для оцінки сильних і слабких сторін нормативного акту в контексті сучасності; таблиці, матриці порівняння; графічні схеми для візуалізації взаємозв'язків; порівняльні таблиці ключових положень; метод кейс-аналізу (аналіз практичних ситуацій); опитування та інтерв'ю з педагогами і адміністраторами; аналітичні таблиці для підсумкового оцінювання ефективності нормативного регулювання. Семінарські обговорення тематики означеного модуля проходили у формі групової роботи для аналізу конкретних кейсів (наприклад, приклади успішної реалізації державних програм у сфері освіти, ситуації порушення прав на освіту); групової презентації результатів через представлення проблем, з якими стикалися групи, та пропозицій щодо їхнього вирішення.

Другий модуль – правова культура й етичні аспекти діяльності педагога – покликаний деталізувати поняття правової культури, її складових і ролі у формуванні правової свідомості педагогів. Окрім того, аналізувалося співвідношення етичних стандартів і професійної відповідальності, кодекси етики, нормативи професійної діяльності, юридична відповідальність педагога. Значна роль відводилася питанням забезпечення прав людини й рівних можливостей в освітньому процесі, а також правовим гарантіям рівного доступу до освіти, інклюзивності, особливостям захисту прав студентів. Педагогам ставилося завдання написати аналітичну записку (2-3 сторінки) на тему «Забезпечення прав людини в освітньому процесі: виклики й перспективи» з прикладами з практики й пропозиціями щодо вдосконалення.

Інтерактивним методом, використаним нами в цій частині спецкурсу, стало розв'язання кейс-ситуацій. Запропонуємо одну з них. Педагог професійного навчання в будівельній галузі використовує застарілі нормативні документи під час розроблення методичних матеріалів. Це призводить до невідповідності освітніх програм сучасним законодавчим вимогам та створює непорозуміння серед студентів. Для організації означеної діяльності було запропоновано навідні запитання «Як застарілі знання впливають на формування правової свідомості та якість освітнього процесу? Які кроки може вжити педагог для оновлення своїх знань та інтеграції сучасних нормативних вимог? Яку роль відіграє постійне підвищення кваліфікації в розвитку правової культури педагога?».

Третій модуль стосувався правового забезпечення освітнього процесу в закладах професійної освіти будівельної галузі, зокрема організації правового супроводу освітнього процесу; розробки освітніх програм і методичних матеріалів з урахуванням законодавства; правового забезпечення практичної підготовки студентів й організації практичних занять, стажувань, співпраці з підприємствами, правових аспектів безпеки; вирішення правових конфліктів в освітньому процесі та методів вирішення спорів, ролі медіації, аналізу практичних кейсів. У межах семінарів цього модуля викладачі аналізували Державні стандарти (n.d.). П(ПТ)О за конкретними професіями будівельної галузі та визначали ключові правові вимоги, у практичних завданнях розробляли структуру освітньої програми для курсу «Основи будівельної справи» з урахуванням законодавчих вимог. За використання методу кейс-аналізу розглядали ситуацію, коли

розроблена програма не відповідала державним стандартам, визначили можливі шляхи виправлення ситуації. Наведемо приклад запропонованої кейс-ситуації. Студенти проходять практику на будівельному підприємстві без офіційного оформлення договорів. Виникає питання щодо їхнього правового статусу та відповідальності підприємства в разі нещасного випадку. Аналіз: Які нормативні документи регулюють проходження стажування? Які правові наслідки може мати відсутність договору? Як закладу освіти забезпечити дотримання прав студентів під час практики?

Сутність четвертого модуля полягала в розкритті питання адміністративного управління та правова безпеки в закладах професійної освіти; трудового законодавства та правового захисту персоналу, правових гарантій для педагогів, вирішення трудових спорів. Важливою в цьому модулі була тема забезпечення правової безпеки освітнього процесу, системи внутрішнього контролю, оцінки ризиків, заходів правового захисту. Теоретико-практичний матеріал був зреалізований через проведення лекцій, практичних занять, рольових ігор. Креативним і практико спрямованим було вирішення викладачами низки завдань: створити структурну схему управління конкретним закладом професійної освіти; визначити функціональні обов'язки керівників та адміністративного персоналу; підготувати пропозиції щодо покращення адміністративного управління; ознайомитися з типовим трудовим договором викладача закладу професійної (професійно-технічної) освіти; визначити основні права й обов'язки працівника та роботодавця; проаналізувати можливі ризики та шляхи їхнього попередження; визначити можливі правові ризики в освітньому закладі; запропонувати стратегії мінімізації ризиків та їхнього правового врегулювання; підготувати план дій для підвищення правової безпеки закладу освіти. Для прикладу наведемо ймовірний сценарій рольової гри. Рольова гра «Перевірка закладу освіти». Ситуація: незалежна комісія проводить аудит закладу освіти з точки дотримання державних будівельних норм України. Ролі: адміністрація, викладачі, студенти, експерти з правової безпеки. Завдання: підготувати документи та аргументувати дотримання правових будівельних норм.

П'ятий модуль був присвячений сучасним викликам і перспективам розвитку правової компетентності педагогів, зокрема розгляду питань новітніх законодавчих ініціатив, інновацій у правовому забезпеченні освіти. Актуальним для нашого був розгляд

теми законодавчих основ професійного розвитку та підвищення кваліфікації педагогів, аналізу програм підвищення кваліфікації, участі в семінарах і тренінгах, використання ІТ для навчання юридичних аспектів. Важливим для викладачів стало стратегічне планування правового забезпечення освітнього процесу, розробка стратегічних планів, аналіз сучасного стану партнерства між освітніми установами, бізнесом і державними структурами. Продовженням лекційного курсу цього модуля стало проведення круглих столів, майстер-класів, дискусійних панелей. Наприклад, під час майстер-класу «Договірні відносини у професійній освіті та будівництві» викладачі можуть практично опрацювати процес складання трудових угод, розглянути типові помилки в оформленні правових документів та навчитися правильно інтерпретувати положення нормативних актів, що регулюють їхню діяльність. Такий підхід дозволяє забезпечити засвоєння теоретичних знань, формування практичних навичок правового регулювання освітнього процесу.

Ще один приклад – дискусія «Освітнє законодавство майбутнього: які зміни потрібні сьогодні?», яка проводилася у форматі інтерактивної панельної дискусії з елементами прогнозування. Ціль – обговорення новітніх законодавчих ініціатив у сфері освіти й будівництва, розгляд їхніх перспектив та пропонування власних ідей. У процесі проведення дискусії модератор представляє останні зміни в законодавстві, пов'язані з освітою та/або будівництвом. Учасники розділяються на три групи: прихильники реформ пояснюють, які позитивні зміни несуть нові закони; критики аналізують ризики й виклики впровадження; футурологи розробляють ідеальну модель освітнього законодавства 2035 року.

Одним із базових видів підвищення кваліфікації є участь педагогів у курсах, які організуються закладами післядипломної освіти, центрами професійного розвитку педагогічних працівників та освітніми платформами. Наприклад, курси підвищення кваліфікації при Інституті професійно-технічної освіти НАПН України можуть включати тематичні модулі, наприклад: «Юридичні основи професійної освіти: трудове право, договірні відносини, відповідальність педагога» або «Правові аспекти організації виробничої практики та дуального навчання у будівельній галузі». Сертифіковані онлайн-курси на платформах Prometheus, EdEra або Coursera також стають важливим засобом підвищення правової кваліфікації.

Наприклад, курс «Трудове право під час війни» (BCA Education, (n.d.) від Академії Консалтингового Бізнесу дає змогу педагогам отримати фундаментальні знання про трудові права студентів-практикантів, здобувачів освіти як майбутніх фахівців, порядок укладання трудових договорів, особливості оформлення стажування на підприємствах будівельної сфери. Окремим видом підвищення кваліфікації є семінари й вебінари, які можуть організовуватися як державними установами (Міністерством освіти і науки України, Державною службою якості освіти), так і громадськими організаціями, правозахисними фондами й будівельними асоціаціями. Наприклад, вебінар «Оформлення договірних відносин між закладом освіти й роботодавцем: правові аспекти» може бути організований будівельною компанією для педагогів закладів професійної освіти.

Реалізація представленого нами спецкурсу сприятиме розвитку правової компетентності педагогів професійного навчання закладів професійної освіти будівельної галузі. Він має ключове значення як цілеспрямований педагогічний інструмент формування у викладачів системи правових знань, умінь і ціннісних орієнтацій, що забезпечують правомірну, професійно відповідальну й безпечну організацію освітнього процесу в умовах сучасного нормативно-правового регулювання будівельної й освітньої сфери.

Список посилань

Герлянд, Т. М., Дрозіч, І. А., Каленський, А. А., & Лапа, О. В. (2024). *Збірник освітніх кейсів з охорони довкілля та ресурсозбереження в повоєнній аграрній галузі: Практичний посібник*. Інститут професійної освіти НАПН України. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743511>

Натеса, Д. М. (2024). Специфіка правової компетентності педагогів професійного навчання закладів професійної освіти будівельної галузі. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія: Педагогічні науки*, (55), 110–117. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/742816>

Kulalaieva, N., Gerliand, T., Kalenskyi, A., Romanova, H., & Miroshnichenko, V. (2020). Monitoring and usage of project technologies in vocational education institutions. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*, 11(2), 230–242. <https://doi.org/10.18662/brain/11.2/86>

Kalenskyi, A., Gerliand, T., Kravets, S., Homeniuk, D., & Nagayev, V. (2023). Dual educational system of professional training of future skilled

workers. In *Design, Simulation, Manufacturing: The Innovation Exchange* (pp. 369–378). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-031-28824-1_36

Державні освітні стандарти. (n.d.). <https://zpto.in.ua/derzhavni-osvitni-standarty>

BCA Education. (n.d.). *Трудове право під час війни*. <https://www.bca.education/courses/>

Radkevych, V., Pryhodii, M., Kruchek, V., Voronina-Pryhodii, D., & Kravets, S. (2023). Standardisation of vocational teacher training in Ukraine. *Professional Pedagogics*, 1(26), 94–102. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2023.26.94-102>

— 00 —

УДК 377:614.8

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ З БЕЗПЕКИ ТА УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ

Микола Фесенко,
аспірант Інституту ПТО НАПН України,
<https://orcid.org/0009-0007-4457-1488>

Анотація: У статті розглянуто інноваційні підходи до професійної підготовки фахівців у контексті сучасного ринку праці, що характеризується високим рівнем невизначеності та ризиків. Обґрунтовано необхідність формування професійної компетентності з безпеки та управління ризиками як інтегральної якості фахівця. Визначено ключові освітні підходи, спрямовані на розвиток адаптивного мислення, практичних навичок та психологічної стійкості. Запропоновано напрями трансформації освітнього процесу відповідно до сучасних викликів.

Ключові слова: навички; адаптивне мислення; стійкість; сучасний фахівець.